

OSMANLI DÖNEMİNDE MUĞLALI ŞAİRLER

Nilgün AÇIK ÖNKAS*

ÖZET

Şehirler, coğrafi ve siyasi konumlarının sağladığı imkânlar çerçevesinde ekonomik açıdan gelişirken, aynı zamanda kültür bakımından da zenginleşirler. Siyasi manada şehirler ne kadar gelişirse, aynı doğrultuda kültürel gelişmeler olur. Osmanlı toplumunda ilk kültür dairesi İznik ve Bursa şehirlerinde oluşmuş, buradan diğer şehirlere yayılmıştır. İstanbul'un fethine kadar Osmanlı Devleti'nin önemli kültür merkezleri Edirne, Gelibolu, Serez, Vardar Yenicesi, Üsküp, Manastır, Filibe, Selanik, Belgrat, Prizren ve Priştine gibi Rumeli coğrafyasında yer alan şehirlerdi. İstanbul'un fethinden sonra, Anadolu'da Konya, Diyarbakır, Kastamonu, Bağdat, Amasya, Kütahya, Antep, Manisa, Bolu, Isprata, Aydın, Erzurum, Kayseri gibi şehirler birer kültür merkezi haline dönüşmeye başlamıştır. Osmanlı kültürünü besleyen asıl ana unsur hep İstanbul olmuş fakat kültür yansımaları daha sonra buradan taşraya taşmıştır. İstanbul'dan taşraya akan kültür yansımalarında şairlerin payı çok büyük olmuştur. Bu çalışmada Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir medeniyet merkezi haline gelmesinde büyük payı bulunan şehir şairlerinin ortaya çıkarılması gerektiği bakış açısından hareketle, Osmanlı döneminde Menteşe sınırları içerisinde yer almış olan Muğla'daki şairler ve onların nasıl bir kültür zinciri oluşturdukları incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muğla, şehir, şair, kültür, medeniyet.

Poets of Muğla in Ottoman Period

ABSTRACT

While cities are improving within the limits set by the opportunities provided by their geographical and political locations, they are culturally enriched at the same time. The extent to which cities culturally develop depends on their political development. The first circles of culture within the Ottoman society were formed in the cities of İznik and Bursa. Up to the conquest of İstanbul, prominent cultural centers had been the cities located in Rumelia such as Edirne, Gallipoli, Serez, Vardar Yenice, Skopje, Manastır, Plovdiv, Thessalonica, Belgrade, Prizren and Pristine. Following the conquest of İstanbul, the cities located in Anatolia such as Konya, Diyarbakır, Kastamonu, Bağdat, Amasya, Kütahya, Antep, Manisa, Bolu, Isprata, Aydın, Erzurum, Kayseri turned into the centers of culture. The main element feeding Ottoman culture has always been the city of İstanbul and from here, cultural experiences extended towards relatively more rural areas. And the poets have had important role in this expansion of culture. In this present study, based on the idea that the city poets that had a great contribution to Ottoman Empire's creating a great civilization should be introduced to the public, the poets lived within the

---

* Yrd. Doç. Dr., Muğla Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

Osmanlı Döneminde Muğlalı Şairler

borders of Menteşe province of Muğla city in Ottoman period and the culture chain they created are investigated.

Key Words: Muğla, city, poem, culture, civilization.

1.GİRİŞ

Osmanlı coğrafyası sınırları içerisinde yer alan, Menteşe Beyliğine bağlı olan Muğla vilayeti, en meşhuru Şahidi olmak üzere, pek çok şaire sahip bir kültür merkezidir. Malumdur ki, yüzyıllardır klasik edebiyat geleneğimiz içinde şairlerin nereli oldukları hususuna büyük bir titizlik gösterilmiştir. Şuara tezkirelerinde şehir, şairin doğduğu yer anlamına gelir. Şairin kültürel kimliğini kazandığı yöreler, bu manada tezkire yazarına bir şey ifade etmez. Şuara tezkiresi yazarları, şairin asıl adı, görevi, sanatı, eserleri, akrabalık ilişkileri gibi ayrıntılar içinde en çok şairin nereli olduğuna önem verirler. Tezkire yazarları, birbirlerinin başka alanlardaki eksik ya da yanlışlarını hoşgörü ile karşılamış olmalarına rağmen, şairin memleketine yönelik bilgi yanlışlıklarını bağışlamamışlardır (İsen, 1989).

Şairlerin hangi şehirden olduğuna büyük bir önem veren tezkire yazarları, içinde bulunulan coğrafyanın şahsiyet, şahsiyetin de coğrafya üzerindeki tesirini göstermektedirler. Bu doğrultuda Lamartine “ Memleketler biraz da insanlardır” der. Yaşanılan her coğrafya bölge bölge, hatta şehir şehir incelenerek şehir, şair, kültür ve medeniyet ilişkilerinin ortaya konulması kimliğimizin geçmişini ortaya koyacaktır.

Sehi Beğ'in Heşt Behişt, Latifi'nin Tezkire-i Şuara, Aşık Çelebi'nin Meşairü'ş-Şuara, Hasan Çelebi'nin Tezkiretü'ş-Şuara, Riyazi'nin Riyazü'ş-Şuara, Esrar Dede'nin Tezkire-i Şuara-yı Mevleviyye, Bursalı Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifleri adlı tezkirelerinde, Muğlalı şairlerin altısı mevcuttur. Bu altı şairin üçü Mevlevidir. Bunlar da dahil olmak üzere tespit edilen on yedi şair, medrese, tekke veya tasavvuf terbiyesi almış kişilerdir. Bunlara aşağıda değinilecektir. Tezkirelerin birkaç istisna ile hepsinin İstanbul'da yazılmasından dolayı, taşrada yetişen şairlerin bu eserlere kaydedilememiş olması, göz önünde bulundurulmalı ve bunlardan başka kaynaklarda da, taşra şairlerine ait kayıtların bulunabileceği ve hatta biyografik eserlere alınmayan şairlerin bile bulunabileceği ihtimali de düşünülmelidir.

Muğlalı şairleri: şiirleri bulunan şairler, şiiri bulunmayıp şair oldukları bilinen kişiler, mezar taşı ve kitabelerdeki manzumelerde mahlasına rastlanan şairler olmak üzere üç başlık altında verdik.

2. ŞİİRLERİ BULUNAN ŞAİRLER

Bali, Hüdayi Salih, Şahidi, Şuhudi, Hacı Mehmet Emin Zekai, Serii, Gubari, Hüsameddin, Rahimi, Mehmet Nuri, Yusuf Ziyaettin, Hafız Mehmet Esat.

2.1. Bali: 15. asır

Muğlalı olduğu bilinen Şairin hayatı hakkında tezkirelerde bilgi verilmemiştir. Hikemi tarzda yazdığı, Bahr-i Nasayih isimli mensur-manzum karışık eseriyle bilinmektedir. Yetmiş beş varaktan ibaret olan eser (İ.. Ktp. Ty., No 2303), Fatih'in sancak beylerinden Mahmud Bey'e sunulmuştur (Ergun, Tarihsiz). Aşağıdaki manzume onun Bahr-ı Nasayih adlı eserinden örnektir:

Diledi Őark u garbın padişahı
Bile ilmzn halin kemahi
Buyurdı bir zi v sözi makbul
Ola bu didğm maniye meşgul
Kıla teftiş mülk-i Menteşa'yı
İde tahrir her yohsul u bayı
Bilrdi bigman Şah-ı cihandar
Emanet hıfzına oldur sezavar (Ergun, Tarihsiz)

2.2. Hüdayi Salih: d. 785 / 1383 - l. 885 / 1480

Asıl adı Salih olan Hüdayi Dede, Muğla'da doğdu. Dönemin bilginlerinden birinin oğlu olup, Mevlevi Şeyhi Şahidi İbrahim Dede (l. 957 / 1550)'nin babasıdır. Esrar Dede, Tezkiresi'nde, Hüdayi'nin babasının adının bilinmemesine karşın, onun Rumeli savaşlarına katılan arif, alim bir zat olduğunu kaydeder. Ayrıca, Hüdayi'nin babasının Hicaz seferinden dönerken, Mısır civarına yakın kafir köyünden bir kızla evlendiğini ve bu evlilikten Hüdayi'nin doğduğunu bildirir (Genç, 2000). Kk yaşta babası tarafından Seyyit Kemal'in manevi terbiyesine ve hizmetine verilmiş olan Hüdayi Mevlevi olup, ondan dini ve lednni ilimleri tahsil etti. Hüdayi, Mevlevi olduktan sonra Irak ve İnan'a gidip, ilim tahsil etti, din büyüklerinin sohbetlerinde bulundu. Uzun seyahatlerde bulunduktan sonra İstanbul'a gidip, Fatih Sultan Mehmed (1432-1481)'in meclislerine katıldı. Bu sohbetler esnasında Hüdayi Salih Dede, padişah Fatih Sultan Mehmed'e Muğla'da Seyyid Kemaleddin Dede'nin gömülü olduğunu ve bu türbenin kendisine Mevlevi zaviyesi olarak, ihsan edilmesini talep etti. Böylece, Muğla Mevlevi Zaviyesi, Hüdayi Salih Dede'nin himmetiyle 875 / 1470'li, yıllarda kurulmuş oldu. Hüdayi Dede, ömrünün kalan kısmını burada halkı irşat ederek ve risaleler yazarak geçirdi. Muğla

Osmanlı Döneminde Muğlalı Şairler

Mevlevihanesi'nin ilk şeyhi olarak, burada yaşı 90'ın üzerinde iken, vefat etti. Muğla'da Seyyid Kemaleddin'in ayak ucuna gömüldü. Mezarı bugün, Muğla Şahidi Camisi'nin yanındaki türbededir.

Hudayi Dede'nin kaynaklarda bulunan şiirlerinde, aruzu düzgün kullanması, dile hakimiyeti, ustaca söyleyişi, onun güçlü bir şair olduğunun kanıtıdır. Şiirdeki arifane kabiliyetini gösteren aşağıda yer alan gazeli, Mevleviler arasında meşhurdu.

Ey dil istersen eğer kamil ola noksanun
Sikkesi altına gir Hazret-i Mevlana'nun

Hak-i dergahını iksir bil ol şahun kim
Gill u gıştan arınup halis ola imanun

Sıdk ile salık olan silk-i Celalü'd-din'e
Şüphesiz vasıl olur rahmetine Rahmanun

Mesnevi'den işiden mağz-ı kelamu'llahı
Bilür esrarını künhiyle kamu eşyanun

Nay parmağ ile yol gösterüp irşad eyler
Neydüğün sırr-ı sema'ın bize ol sultanun

Virselere bir kavline zerre kadar meyletmez
Kaf'dan Kaf'a değin saltanatın dünyanun

Şevk-ı şems ile Hudayi göğe çıksa n'ola suz
Zerre-i hak-i rehisin kamu dervişanun
(Genç, 2000)

Hüdai Salih, mutasavvıf bir şair olduğundan şiirlerinde tasavvufi görüşlere çok yer vermiştir. Aşağıdaki şiir, onun tasavvufi tarzda söylemiş olduğu bir kıta örneğidir:

Aşka bağlandı gönül benden çeküp el neyleyim
Benden çün razı olur bendinden azad olmasın
Sormazam esrar-ı aşkun müşkilünden zahide

Nilgün Açık ÖNKAŞ

Çünkü şakird olmamış bu fende üstad olmasın (Genç, 2000)

2.3. Şahidi: d. H.857 / M.1470 – öl. H.957 / M.1550

Şahidi'nin asıl adı İbrahim olup, Muğla'da doğdu. İlk olarak babası Hidayi'den eğitim alan Şahidi (Beytur, 1967; Şimşekler, 1998), İstanbul Fatih Medresesi ve Bursa Yıldırım Han Medresesi'nde ilim tahsil etti. İlim öğreniminden sonra, Muğla'da Şeyh Bedreddin'e intisap etti ve ondan tefsir öğrendi. Sonra Denizli Mevlevi şeyhi Fani Dede (öl. 910 / 1504)'ye bağlandı ve Mevlana soyundan Paşa Çelebi'ye mürit oldu. Bir süre sonra, kendi isteği ile Sultan Divani (öl.936 / 1530)'ye bağlandı. Onu asıl Mevleviliğe bağlayan Sultan Divani oldu. Sultan Divani'nin vefatından sonra, Muğla'ya gelerek, babasının tekkesine şeyh oldu ve vefatına kadar bu görevde kaldı. Mevlevi büyüklerinden dikkati çeken bir zat olan Şuhudi, 40 yılı aşkın Muğla Mevlevihanesi'nde şeyhlik yaptı. Şahidi'nin 2 oğlu vardır. Hüsameddin adındaki oğlu, Farsça kaideleri bildiren manzum Tuhfe-i Hüsami'si ile tanındı. Şahidi, Şuhudi adındaki diğer oğlunu, şeyhi Sultan Divani'ye götürdü. Her yıl Afyon'a gidip, şeyhinin türbesini ziyaret etti. 957 / 1550 yılında yine Afyon'a şeyhini ziyaret için gittiği bir sırada, burada vefat etti ve şeyhinin yanına gömüldü. Şahidi'nin Afyon'daki mezarı Sultan Divani'nin ön tarafında ve Abapuş-ı Veli'nin sırasında İlyas Çelebi'nin sağ tarafında idi. Sonradan buraya Sultan Divani soyundan Baki Çelebi gömülmüştür. Şahidi'nin şu manzumesinin;

Gedayem Şahidi-i Mevleviyem
Diyar-ı Mentеше'de Muğlaviyem

Bihamdillah ki merd-i maneviyem
Ki gavvas-ı bihar-ı Mesnevi'yem

Şahidi'ye her kim iderse dua
İde mahşerde şefaaf Mustafa

Merhum u mağfur u Rabbü'l-Gafur
Hasbetenli'llah Şahidi ruhuna fatiha

yazılı olduğu mezar taşı ya Afyon'daki mezarın tasfiyesinden sonra Muğla'ya getirilmiş ya da Şahidi'ye hürmeten Muğla'da hazırlanmıştır.

Aşık Çelebi'ye göre, mahlasını davada yaptığı şahitlik üzerine alan, mevleviyane, aşıkane şiirleri olan Şahidi Dede, Farsça ve Türkçe eserler vermiştir. Şahidi'nin, Türkçe, Farsça Divan'ları vardır. Şahidi'nin Türkçe

Osmanlı Döneminde Muğlalı Şairler

Divan'ında, 2 kaside, 1 terciibent, 3 muhammes, 2 tahmis, 1 müstezad, 84 gazel, 4 kıta, 1 rübai, 7 beyit ve hece vezniyle yazdığı 1 şiiri vardır. Esrar Dede ve Semahane-i Edeb'de Farsça mürettep Divan'ının olduğu kayıtlıdır (Genç, 2000; Enver, 1309). Şahidi hakkında çalışmaları olan Mustafa Çıpan ve Numan Külekçi onun Farsça Divan'ının herhangi bir nüshasının tespit edilemediğini, böyle bir eserin varlığının kesinleşmediğini ifade ederler (Çıpan, 1986; Külekçi, 1996).

Şahidi'nin 943 / 1536 yılında yazdığı Gülşen-i Vahdet adlı kitabı, 457 beyitlik Türkçe tasavvufi bir eserdir. Bu kitapta tasavvuf sembollerle anlatılmıştır. Şahidi Dede, 951 / 1544 yılında yazmış olduğu Gülşen-i Tevhid adlı Farsça eserinde, Mesnevi'nin her cildinden seçtiği 100'er beyti, 5'er beyitle şerh etmiştir. Yani şair, seçtiği 600 beyti üç bin beyitle şerh etmiş olup, bu eser Mesnevi'den 600, Şahidi'nin kendisi tarafından da üç bin beyit yazılarak meydana getirilmiştir. Eser, Mesnevi vezninde ve Mesnevi tarzındadır. Bu kitapta, Yusuf Sineçak (öl. 953 / 1546)'ın Cezire-i Mesnevisi'nin tesiri görülür. Gülşen-i Esrar, Farsça olarak yazılmış, babasının, kendisinin ve şeyhi Mehmet Çelebi (öl. 936 / 1530)'nin hayatı ve Mevleviliğin bazı hususiyetlerinin anlatıldığı bir eserdir. Ancak Şahidi Dede'nin bu eseri kayıptır (Şimşekler, 1998). Eserde Afyon, Bursa, Kütahya, Denizli ve bu illerin insanları hakkında bilgiler vardır. Tuhfe-i Şahidi, Farsça'dan Türkçe'ye manzum lügattir ve Şahidi tarafından 921 / 1515 tarihinde kaleme alınmıştır. Büyük bir şöhrete sahip olan bu lügate, Sümbülzade Vehbi (öl. 1224 / 1809) başta olmak üzere, pek çok kişi nazire ve şerh yazmıştır. 452 beyitten oluşan bu sözlükte, 1400 kelimenin Türkçe karşılıkları, hatta bazen de Arapça karşılıkları verilmiştir (İmamoğlu, 1993). Tezkiresi'ne, bu manzum lügatten örnekler kaydeden Aşık Çelebi'ye göre Tuhfe-i Şahidi, devrinde çok meşhur olmuş, herkes tarafından okunmuştur (Meredith-Owens, 1971). Farsça olarak kaleme aldığı Gülistan Şerhi, şeyh Sadi'nin eseri Gülistan'a yazılmış şerhtir. Sohbetname Arapça olarak yazılmıştır ve mürşit ile mürid arasındaki sohbet adabını anlatır.

Şahidi, Divan'ından, Tuhfe-i Şahidi ve Gülşen-i Tevhid adlı eserlerinden anlaşıldığı üzere, usta bir şairdir. Şiirlerinde şairin aruzu düzgün kullanması, dile hakimiyeti, Divan şiirinin kelime, mazmun ve hayal dünyasını yansıtması, Farsça'ya vukufu iyiydi. Divan'ında Mevlevilik unsurlarının ustaca yansıtıldığı mevleviyane şiirleri bulunan şairin, arif bir zat ve usta bir şair olduğunda bütün kaynaklar birleşirler. Aşağıdaki gazel onundur:

Mesnevi'dür daima vird-i zeban-ı Mevlevi
Def ü nay ile sema vü raks-ı şan-ı Mevlevi

Nilgün Açık ÖNKAŞ

Mülk-i ışkun Mevlevi sultanıdur tac u külah
Pes neden oldu işaret taylesan-ı Mevlevi

Mevlevi hurşid-i la-şarki v la-garbi-durur
Guyiya huffaşlardur mnkiran-ı Mevlevi

Halk muşan Mevleviler blblan-ı bag-ı işk
Guş-ı muşa kande irer ah  fiġan-ı Mevlevi

Mevlevi şeh-bazı arşidr şikarı kebk-i Kuds
Kulle-i kuh-ı hüviyyet aşıyan-ı Mevlevi

İy mariz-i cehl  gaflet gel gel istersen cevap
Derdne şerbet-drr şaki beyan-ı Mevlevi

Virme dil kevn  mekana ol la-mekan bi-nişan
şahidi n la-mekan oldu mekan-ı Mevlevi
(ıpan, 1985)

2.4. şuhudi: d. ? - l. 1000 / 1591

şahidi'nin oġlu olan şuhudi, babasına hizmet etmiş, ve ilk tahsilini ondan görmüştür. Onunla birlikte Afyon'a Sultan Divani (l. 936 / 1530)'ye gitti ve orada 40 gün kaldı. Babasının vefatından sonra 43 yıl Muġla Mevlevihanesi'nde şeyhlik yaptı. şuhudi Dede'nin mezarı, Sakıb Dede'nin de Tezkiresi'nde belirttiġi gibi, Muġla'da Mevlevi Zaviyesi'nin kurulmasına vesile olan Seyyid Kemaleddin Efendi (l. 830 / 1430?)'nin ayak ucundadır. Bu kabirler bugün Muġla şahidi Camisinde bulunmaktadır.

Ali Enver Tezkiresi'nde (1309: 106), şuhudi Dede'nin hal ve olgunluk bakımından babası şahidi'ye benzediġini, aralarındaki farkın yalnızca isimlerindeki gibi çok az olduġuna dikkat çeker. Esrar Dede, şahidi'nin, Gülşen-i İrfan adlı eserini, oġlu şuhudi'ye hitaben yazdığını belirtir. Ancak şahidi hakkında çalışmaları olan Mustafa ıpan ve Numan Külekçi bu eserin herhangi bir nüshasını tespit edemediklerini bildirirler (ıpan, 1986; Külekçi, 1996).

Mutasavvıf bir şair olduġu bilinen şuhudi Dede, şiirlerini daha çok tasavvufi fikirlerini yaymak için kullandı. Tezkirelerde yer alan aşıkane ve rindane şiirlerinde, şairin aruza ve dile hakim olduġu görülür. şiirlerinde genellikle tasavvufi görüşlerini anlatmıştır. Ařaġıdaki aşıkane-rindane şiir ona aittir:

Osmanlı Döneminde Muğlalı Şairler

Dehan-ı fikr-i dilde gonçe-i gülzarı canumdur
Hayal-i serv-kaddün haylinden hatır-nişanumdur
Fırak-ı la'l-i nabunla bela bezminde ey saki
Demadem eşk-i gülgunum şerab-ı ergavanumdur (Genç,
2000; Tahir, 1972).

2.5. Gubari: 18.asır

Muğla civarında Ula kasabasından olan Gubari (Tahir, 1972), kadınlar sınıfındandır. Aşağıdaki aşıkane-rindane beyitler onun şiirine örnektir:

Zerrece bulmayuben sende nişan-ı deheni
Gonca dil-teng olup çak ider uş pireheni

Gül-ruhun şevkiyle lale şehid oldu meger
K'ol ciger-i suhtenin kana boyandı kefeni

2.6. Serii Hasan Çelebi: d. ? – öl. H.1016 / M.1607

Mustafa Efendi'den mülazım olmuştur. Bu mahlası yazı yazmadaki sürati neticesinde almıştır. 1016 / 1607 yılında vefat etmiş ve İstanbul'da Edirnekapı civarına defnolunmuştur. Aşıkane-rindane şiirleriyle meşhurdur. Şairin divanı elde bulunmamakta, sadece tezkirelerde aşağıdaki beyitleri yer almaktadır:

Fakr-ı Cem'de görinen tac sanurlar amma
Öpdi başına kodı camı sunuldukda ana

Basmaz yire ayagın degül üstine habab
Çıkarupdur ayagı üzre kabarcuk mey-i nab

Gören ol mah-veşün comesin alaca sanur
Bunı bilmez güneşe baksa göz alacalanur

Kanlı dagum göz göz oldu buse ihsan it disem
Penbe yapışdur gözüne dir gülüp ol gonçe-fem

Ne mümkündür benümle ey sanem hem-hane olmak sen
Meger bir sen kalasın deyr-i alemde hemnn bir ben

Ne dem çeksem artar gözümün cilası

Nilgün Açık ÖNKAŞ

Şarab aldı guya koruk tutiyası (İsen, 1990).

2.7. Hüsameddin: d. ? – öl. H.1026 / M.1617

Şahidi'nin oğludur. Babası ve kardeşi gibi mutasavvıf bir şair olan Hüsameddin, şiiri tasavvufi görüşlerini ifade etmek için kullanmıştır. 1585 yılında yazdığı Tuhfe-i Hüsami'nin bir nüshası Ankara Milli Kütüphane'dedir (Yz. Res. A (A) 4884 / 1). Hüsameddin hakkında sahip olduğumuz en sağlam bilgilerden birisi de, onun vefatından on yıl sonra H.1036 / M.1626 yılında dostları tarafından Ula ilçesinde yaptırılan türbesini kapısının üzerindeki kitabede bulunan şu mısralardır:

Bina-yı arş-ı iştibaha sarf-i malile
Ehibba etdiler Hamza Efendi hazretin tayin

Mükâfatın ide Firdevs-i A'la'da Mevla
Civar-ı hazret-i sultan-ı Kevneyn ile hur-i iyn

Muhakkak kutb-i 'alem gavs-i azamdı asrında
Aceb mi aşıyan-ı murg-ı ruhu olsa 'illiyin

Edüb bir savt hatifden didi tarihçun Kesbi
Yapıldı Türbe Halen oldu asude Husameddin (Elmalı,

1998).

2.8. Rahimi: d. H.1215 / M.1796 – öl. H.1282 / 1863

Mehmet Zekai Efendi'nin babasıdır. Şiir yazmada yeteneklidir. Muğla Kurşunlu Camisi'nin H.1270 / M.1853 yılında tamirine bir tarih söylemiştir. Bu tarihin son beyti aşağıdadır:

Rahimi tarihin remz et bu nev-tamir-i zibanın
Ne dilber eyledi Hamdi bu ziba cami'i tamir (Hakses,

1940).

Mezarı Muğla'da Eski Şehir Mezarlığı'ndadır.

2.9. Yusuf Ziyaeddin: d. H. 1252 / M. 1836 – öl. H.1327 / M.1909

Koca Mustafa Efendi'nin oğludur. Ulema sınıfından Hacı Ömer ve Hacı Veliyüddin Efendi'lerden icazet almıştır. Mevlevi olup, şairlikte ustadır. Bir

Osmanlı Döneminde Muğlalı Şairler

hayli şiiri bulunmakta ve hiciv yazmada mahareti ile tanınmaktadır. Pek çok kitabe ve mezar taşında manzumesi bulunmaktadır (Eroğlu, 1937; Hakses, 1940).

2.10. Mehmet Nuri: d. H.1261 / M.1845 – öl. H.1330 / M.1911

Muğla müftüsü Mehmet Saadeddin Efendi'nin oğludur. Muğla Nüfus Müdürlüğü'nden istifa ederek, ailesi ile birlikte Muğla Yatağan'daki Ahi Köy, Kavruk Çiftliği'nde ziraatle meşgul olmuştur. Şiir yazmadaki mahareti, ifadelerindeki inceliği ile dikkat çekmiş olup, pek çok manzum eseri bulunmaktadır. Aşağıdaki beyit onundur:

Geldi güller güldü yüzler gül gibi
Neş'e verdi miri Asım mül gibi

Bu beyti Nuri Efendi, Muğla Köyceğizli Asım Bey'e yazdığı mektubun baş tarafına koymuştur. Ayrıca pek çok kabir taşında manzumeleri bulunmaktadır. Basılmamış, kendi el yazısıyla yazmış olduğu manzum eserleri bulunmaktadır (Eroğlu, 1937; Hakses, 1940).

2.11. Hafız Mehmet Esad : d. H.1305 / M.1887 – öl. H.1337 / M.1918

Muğlalı Ali Rıza Efendi'nin oğludur. Şiirlerinde güzel manalar olan Hafız Mehmet Es'ad, musiki ilminde de yeteneklidir. Muğla'daki mevlitlerde "Vefatü'n-Nebi" ve "Vefat-ı Amine" manzumeleri okumuştur. Vefatü'n-Nebi'nin baş kısmı şöyledir:

Ey bu gün dünya ile mağrur olan
Gafil en sonra ölüm vardır uyan

Div-i mevtin pençesinden ademe
Kurtuluş kabil değil bak aleme

Zehr-i mevti ol tabib-i sermedi
Nazlı Peygamber bile nuş eyledi

Vefat-ı Amine'nin baş kısmı şu şekilde başlar:

Bildiler ki doğdu bedr-i Mustafa
Cümle 'alem nur ile buldu safa

Nilgün Açık ÖNKAŞ

Doğdu anda o hurşid-i kerem
Bastığı demde şu dünyaya kadem

Ümmetini istedi Hak'tan heman
Titredi dehşetle etraf-ı cihan

Hafız Mehmet Esad Efendi'nin Vefatü'n-Nebi ve Vefat-ı Amine'den başka, Muğla Tarihçesi ve muhtelif konulara dair piyesleri vardır (Haksess, 1940).

2.12. Hacı Mehmet Zekai: d. H.1256 / M.1849 – öl. H.1351 / M.1932

Muğla Kurşunlu Cami Medresesi müderrisi Hacı Mehmet Rahimi'nin oğludur. H.1295 / M.1878 yılında Saadettin Efendi'den icazet alarak, uzun zaman Kurşunlu Cami Medresesi müderrisliğinde bulunmuştur. H.1322 / M.1904 yılında Muğla Müftülüğüne tayin edilmiş, H.1331 / M.1913'de yaş haddinden emekli olmuştur. H.1334 / M.1915 yılında tekrar müftülüğe tayin edilmişse de, ihtiyarlığı sebebiyle, görevinden ayrılmıştır. Bu arada mesnevihanlık da yapan Mehmet Zekai Efendi, Arapça ve Farsça'ya hakimdi. Bazı şiirlerinde "Emin", bazılarında "Zekai" mahlasını kullanmıştır.

"İthafü'l-Ahlaḫ fi Tefsiri Sureti'l-Kaf" isimli Arapça yazılmış tasavvufi ve felsefi bir tefsiri, manzum Mevlidü'n-Nebi'si, Divan'ı, mantık ve kelam ilmi ile ilgili notları, medh ve hicv olarak söylenmiş birçok beyitleri vardır (Eroğlu, 1937). Bu eserler basılmamıştır. Mezarı Muğla'da Eski Şehir Mezarlığı'ndadır. Aşıkane-rindane tarzda yazılan "Ey bülbül" redifli şu gazel onundur:

Bülbüle Hitap

Nedir şeydaca derdli derdli bu efganın ey bülbül
Acep bir gonce-i terruya mı nalanın ey bülbül

Safif-i nale-i dil-suz ile gülzarı ağlattın
Sirişkinden suvarmak mı güle cevlanın ey bülbül

Şeb-i yeldayı hasretle dimağın telhkam elbet
Visal-i fecr için mi her seher elhanın ey bülbül

Neva-yi ateşinin gülde tesir m'eylemez yoksa
Çeker mi kendini naze gül-i handanın ey bülbül

Osmanlı Döneminde Muğlalı Şairler

Senin de kendi halince bilinmez dertlerin varmış
Derun-ı derd-nakin için nedir dermanın ey bülbül

Hezaran işvesiyle gonceler hande eder ahın
Kesilmez yine etraf-i güle devranın ey bülbül

Rubab-ı nevhadar-var bu huruş-ı dil-hıraşında
Bugün bir gülşen-i rana senin külhanın ey bülbül

Sen ağlarsın gül için gülyağın ağyar sarfeyley
Firak-ı yar ile her an bu mudur şanın ey bülbül

Zekai-var meclub-ı gül ü mül olduğun zahir
Bu envar-ı taaşşuk ile meftur canın ey bülbül (Eroğlu, 1937).

3. ŞİİRİ BULUNMAYIP ŞAİR OLDUKLARI BİLİNER KİŞİLER

Hızır Şah, Musannifek Bekir, Hacı Hamzaoğlu Mehmet, Ali Murtaza, İbrahim Edhem.

3.1. Hızır Şah Abdüllatifoğlu: d. ? – öl. H.853 / M.1449

İsminin sonunda Menteşevi denilmekle beraber bugün, Muğla'nın Datça ilçesinin Hızır Şah köyünde doğmuştur. Balat (bugünkü Milet ve civarı) kadısı Mevlana Abdüllatif'in oğludur. Onbeş yıl Mısır'da tahsil görmüştür. Derviş Mehmet adında bir oğlu vardır. Hızır Şah'ın, Metni Tecrid'e şerhi, Şerh-i Mevakıf'a ve Telvih'e talikatı ve Mollazade'ye haşiyesi vardır (Eroğlu, 1937; Özcan, 1989).

3.2. Musannifek Bekir : d.? – öl. ?

Muğla Kavaklıdere'ye bağlı, Mevsele köyünden Ahmet Efendi'nin oğludur. Zamanının okur-yazar kesimindedir. Kaside-i Bürde ve Hocası Mahmut Efendi'nin beyan ilmine ait "Alaka" adlı eserine H.1149 / M.1736 yıllarında yazdığı matbu şerhi vardır (Eroğlu, 1937).

3.3. Hacı Hamzaoğlu Mehmet: d. ? – öl. H.1282 / M.1865

İstanbul'da Vidinli Mustafa Efendi'den icazet alarak, Muğla'da müderrislik yapmıştır. Oğluna nasihatlerini manzum olarak dile getirdiği, manzum bir eseri vardır. H.1282 / M.1865'te vefat etmiş olup, Kurşunlu Cami yanındaki mezarlığa defnedilmişse de, buradaki mezarlar nakledildiğinden şimdilik mezar yeri belli değildir (Eroğlu, 1937).

3.4. Ali Murtaza: d. H.1255 / M.1839 – öl. H.1318 / M.1900

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ve Muğla'da kadılık yapmıştır. Nesir ve şiirle meşgul olmuştur. Ebüssena Mahmut'un ilm-i hadisten telif eseri, "Kitabü'l-Mutemed Muhtasarı Müsned-i Ebu Hanife"yi Türkçe'ye tercüme etmiştir (Eroğlu, 1937).

3.5. İbrahim Edhem: d. H.1258 / M.1842 – öl. H.1359 / M. 1940

Muğla'nın Kurşunlu Cami Medresesinde, müderris Hacı Mehmet Rahimi'nin oğlu, müftü Mehmet Emin Zekai Efendi'nin öğrencisidir. Yine Muğla Medresesinde mantık, fıkıh ve hat dersleri vermiştir. Şiirleri, kendi el yazısıyla yazdığı icazetnameleri ve kitabeleri ile meşhur olmuştur. Şiirleri, oğulları Ali ve Osman Efendi'lerde bulunmaktadır (Eroğlu, 1937).

4. MEZARTAŞI VE KİTABELERDEKİ MANZUMELERDE MAHLASINA RASTLANAN ŞAİRLER

Mezar taşı ve kitabelerdeki manzumelerde mahlasına rastlanan şairler: Yusuf Ziyaeddin Efendi, Rahimi, Süreyya, Kesbi, Nazmi, Raşid, Kameti, Faiz, Tahir, Kırımı, Ragıb, Safvet, Nuri.

Şairlikleri konusunda elde bilgi bulunmamakla beraber, Muğla'da mezartaşı ve kitabelerde manzumeleri bulunan şairlerdir. Bunlardan Nazmi, Raşid ve Kırımı'nın şiirleri, Bodrum Kalesi'ndeki mezar taşı ve kitabelerde; Safvet'in şiiri, Marmaris Sarıana Türbesi'nde; Kesbi'nin şiirleri Ula'da Hüsameddin Efendi Türbesi'nde; Tahir'in şiiri, Muğla Karabağlar Yaylası Keyf Oturağı Camisi'nde; Faiz'in şiiri, Muğla Ulu Cami sol taraf kitabesinde; Ragıb'ın şiiri, Muğla Şeyh Cami sol taraf kitabesinde; Kameti'nin şiiri Selimiye Aziz Ağalar Camisi'nde; Nuri'nin şiiri Eski Şehir Mezarlığı'nda bulunmaktadır (Açıkgöz, 1999 / 2002).

5. SONUÇ

Osmanlı nüfuzunun başladığı 1390'lardan itibaren, daha önce yörede hakim unsur olan Menteşe Beyliği'nin de yerleştiği kültürel geleneğin takipçisi faaliyetler, yörenin tarihi-kültürel zenginliğini oluşturmuştur. Bunlardan, edebi geleneğin yöredeki varlığının temelinde tasavvufi hareketliliğin yattığı görülmüştür. Özellikle Şahidi gibi Mevlevi geleneğinde de önemli bir yeri olan bir şahsiyetin merkez olduğu edebi faaliyetler, yörenin edebiyat kültürünün son derece verimli olmasını sağlamıştır.

Yöreye hakim olan Mevlevi kültürünün ve bu doğrultuda yazılan tasavvufi şiirlerin yanı sıra aşıkane-rindane şiirler söyleyen şairler de yetişmiştir. Sonuç olarak; 15. yüzyıldan 20. yüzyılın ortasına kadar, 29 şairin

Osmanlı Döneminde Muğlalı Şairler

yetiştığı Muğla ve yöresinde, merkezden uzaklığına rağmen, kayda değer edebi eserler verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, N. (1999). Muğla Yöresi Mezartaşı ve Kitabeleri, Osmanlı'nın 700.Yılında Muğla Sempozyumu, 6-7 Mayıs, Sözlü.
- Açıkgöz, N. (2002). Muğla'da Eski Yazı Akrostişli Bir Mezar Taşı Şiiri, *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Muğla, s.8.
- Açıkgöz, N. (1982). *Riyazi Muhammed Efendi, Riyazü's-Şu'ara*, AÜ, DTCF.
- Beytur, M. B. (1967). *Gülşen-i Tevhid* (Tercüme), İstanbul
- Çıpan, M. (1986). *Muğlalı Şahidi Dede, Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri*, Konya
- Ergun, S. N. *Türk Şairleri*, Tarihsiz, C.2.
- Eroğlu, Z. (1937). *Muğla Tarihi*, İzmir
- Genç, İ. (2000). Esrar Dede *Tezkire-i Şu'ara-yı Mevleviyye*, AKM Yay., Ankara
- Meredith-Owens, G.M. (1971). *Aşık Çelebi, Meşairü's-Şu'ara*, London
- Hakses, A. R. *Muğla ve Menteşe Büyükleri*, Basılmamış Çalışma, (1940-1941), s.42.
- Husrevan, Muhammed Hüseyin / Rıza Eşref-zade, *Gülşen-i Tevhid*, Meşhed (1372 / 1993).
- Hüseyin, E. (1998). *Ulalı Husameddin Efendi, Gururü'l-Kavaid*, İzmir
- İsen, M. *Latifi Tezkiresi*, Ankara, 1999 Latifi, Tezkire-i Şu'ara , İstanbul (1314)
- İsen, M. (1997). "Osmanlılarda Şehir ve Kültür", *Ötelerden Bir Ses*, Ankara
- İsen, M. (1990). *Sehi, Heşt-Behişt*, Ankara
- İsen, M. (1989). "Şairler ve Şehirler", *Milli Eğitim Dergisi*, Ankara, s.88.
- Kutluk, İ. (1989). *Kınalı-zade Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'ara*, Ankara, C.1.
- Külekcı, Numan, *Gülşen-i Vahdet*, Ankara (1996).
- Özcan, A. (1989). *Mecdi Mehmet Efendi, Hadaiku's-Şakaik*, İstanbul C.1.
- Şimşekler, N. (1998). Şahidi İbrahim Dede'nin Gülşen-i Esrar'ı, (Tenkidli Metin-Tahlil), Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya XVII+177.
- Tahir, B. M. (1972). *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, , C.2.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, C.1.